

УДК 378.4(477.43)“1919/20”

О.М.Завальнюк

Ушанування Тараса Шевченка колективом Кам'янець-Подільського університету в контексті державних меморіальних заходів у 1919–1920 рр.

На основі архівних і опублікованих джерел, праць українських дослідників аналізуються різнобічні заходи колективу Кам'янець-Подільського державного українського університету, спрямовані на відзначення на державному рівні роковин Тараса Шевченка за Директорії УНР. У хронологічному порядку висвітлюється представництво вишу у багатолюдних загальноміських святкових заходах (маніфестації, вистави, виступи перед громадськістю і молоддю, участь у зборах Українського клубу), внутрішньоуніверситетська програма із шанування поета (проведення за участю міської влади й інтелігенції спеціального відкритого засідання ради професорів, зборів колективу історико-філологічного факультету, зібрання гуманітарної секції університетського Наукового товариства, на яких виголошувалися доповіді вчених (Л.Т.Білецький, Д.І.Дорошенко, М.А.Плевако, М.М.Васильківський) про роль і значення цієї постаті для культури, історії та сьогодення України, реалізація ректором вишу, професором І.І.Огієнком задуму щодо словника мови і граматики Тараса Шевченка). Звернено увагу на поширення підготовленої науковцями друкованої шевченкознавчої продукції (матеріали П.Г.Клепатського, Д.І.Дорошенка, Л.Т.Білецького, В.О.Біднова, М.А.Плевако), опублікованої переважно у місцевій пресі до роковин Кобзаря, у яких на дослідницькому чи науково-популярному рівні розкриваються різні аспекти його поезії, мистецтва і життєвого шляху (народність / національність / релігійність у творчості поета, еволюція суспільно-політичних поглядів діяча та динаміка оцінок його ролі у літературному процесі, участь у Кирило-Мефодіївському братстві, виховання емоційно-образного мислення в процесі вивчення його творчості, її зв'язок з сучасним творенням української Церкви, лінгвістичний аналіз тексту Шевченкових творів, художня складова його творчості тощо). Встановлено авторство однієї із найбільш змістовних газетних статей про Кобзаря. Висновки стверджують про унікальність усіх цих заходів, які мали б стати прикладом для інших вишів, української інтелігенції в подальшому національному відродженні країни, яке у великій мірі було пов'язане з іменем поета.

Ключові слова: Кам'янець-Подільський державний український університет, Тарас Шевченко, професорсько-викладацька корпорація, Наукове товариство, студентство, маніфестація, українська преса, публіцистика, шевченкознавство.

Формування і консолідація молодого української нації наприкінці ХІХ – в десятих роках ХХ ст. тісно пов'язані з іменем Великого Кобзаря, який пересіченими українцями сприймався як великий син свого народу, а також батько,

учитель, наставник, незламний захисник української спільноти від влади поневолювачів, яка вперто не визнавала права його братів на своє національне, державне і культурне існування. Слово поета, близьке, зрозуміле й незмінно шановане упродовж десятиліть, влучно передавало його незатухаючий біль і справедливий гнів щодо національного приниження українців, закликало, з одного боку, до радикального спротиву російському поневоленню, а з іншого, до набуття історичного права на творення власного, повноцінного державного простору, у якому назавжди зникнуть старі утиски і несправедливість, будуть поважати законні права українців.

Не випадково, в роки Української національно-демократичної революції (1917–1921), коли нація приступила до реалізації своєї державницької мрії, постає Шевченка незмінно супроводжувала цей дуже складний, суперечливий і болісний процес. Академік В.М.Литвин пояснює цей факт тим, що “період революційних змагань згенерував надзвичайно потужний імпульс у творенні національного культу Т.Шевченка, в якому дедалі більше місця посідали образи поета-бунтаря й провісника-революціонера” [1, с. 21].

Свою велику шану Кобзареві активно висловлювали подоляни, зокрема наукова і педагогічна інтелігенція, студентство, шкільна молодь, пересічні мешканці-українці. Цей процес захопив педагогічні колективи нових українських шкіл. Утім найбільш масово, змістовно, виразно і повчально матеріалізували у зовнішньому вимірі своє внутрішнє ставлення до постаті національного генія і його невмирущої літературної і художньої творчості професорсько-викладацька корпорація, допоміжний персонал і студентство Кам’янець-Подільського державного українського університету (1918–1921) – закладу, який був створений в ході Української революції і добре прислужився різним складовим багатогранного національного відродження, став визнаним світочем культурно-освітнього поступу країни, надійним рушієм в регіоні щодо справи підвищення рівня національної свідомості її громадян. У цій складній і унікальній місії він використовував, зокрема, важливі події українського історичного календаря, особливо 105-у і 106-ту річницю від дня народження Великого Кобзаря, які припали на дуже складні державно-політичні умови існування Української Народної Республіки.

Піднята тема, як важлива складова великої і комплексної національно-патріотичної, ідейно-виховної та організаційно-державної роботи в добу Директорії УНР, побічно з’ясовувалася при висвітленні різних питань історії навчального закладу і національно-культурного відродження загалом (А.О.Копилів [2, 3], О.М.Завальнюк [4, 5, 6, 7], А.І.Машталір [8, 9, 10] та ін.), утім цілісно і синтетично, на жаль, не досліджена, що й пояснює необхідність продовження і поглиблення її вивчення, зокрема, при підготовці до відзначення на державному рівні знаменної ювілейної дати – 200-ліття з часу народження українського генія і пророка Тараса Шевченка.

Метою нашої статті є встановлення низки публічних заходів колективу Кам’янець-Подільського державного українського університету (К-ПДУУ) щодо

відзначення Шевченківських днів у 1919–1920 рр. та з'ясування їх змісту в контексті державної політики із вшанування Великого Кобзаря та підвищення рівня національної свідомості і патріотичності громадян України, в умовах гострого воєнного протистояння зовнішній агресії для збереження державного суверенітету і забезпечення мирного поступу країни.

Як відомо, вільне і масове вшанування постаті Шевченка вперше відбулося навесні 1917 р. у різних містах і містечках України з ініціативи різних громадських і політичних структур. До того, всупереч офіційній забороні, “українці-сепаратисти” не раз відзначали напівлегально роковини Кобзаря у різних формах (зокрема, у 1911 р., з нагоди 50-річчя його смерті, подільські просвітяни підготували і видали спеціальний збірник, присвячений поетові і висвітленню меморіальних заходів на його честь [11, с. 263-264]). За Української Народної Республіки, попри прийняття урядом 6 березня 1918 р. ухвали про відзначення Шевченківського свята як національного і доручення всім міністерствам виробити відповідну програму [12, с. 180], реалізувати їх повномасштабно в країні, яка ще не повернула з-під ворожого контролю усієї своєї території, на жаль, не вдалося через надзвичайно стислі терміни підготовки до проведення цих урочистостей (відповідні заходи в школах, вистава в оперному театрі, розміщення державних прапорів на офіційних і приватних будинках). Попри це, у Кам'янці-Подільському з ініціативи місцевих діячів з'явився проспект Шевченка [13].

Ще складніше було організувати всенародне вшанування Кобзаря у березні 1919 р., коли більша частина України була підконтрольна неукраїнській владі, а керівні органи УНР, починаючи з початку лютого, вимушено мігрували до західної частини держави. Попри це, міністр освіти І.І.Огієнко розпорядився провести у навчальних закладах на підконтрольній території урочисті заходи до 105-ї річниці від дня народження Т.Шевченка з метою з'ясування значення цієї постаті “для розвою нашого народу і його визволення з духовної та політичної неволі” [14, арк. 170]. Аналогічне розпорядження вийшло і від Подільського губернського комісара, яким пропонувалося 10 березня 1919 р. “якомога краще відзначити роковини Т.Шевченка”, зокрема провести “скрізь лекції, концерти, вечірки та ін.”, зробити цей день вихідним, щоб усі державні службовці змогли взяти участь у панакхиді [15].

Найбільш масово і показово святкування відбулося у Кам'янці-Подільському, де зосередилася значна кількість патріотично налаштованої української інтелігенції (переважно науковці, освітяни, члени “Просвіти”) і на той час повноцінно діяли інституції УНР. Уже в січні 1919 р. тут було створено оргкомітет з відзначення Шевченківських роковин, до якого, крім членів губернського, повітового і міського самоврядування, “Просвіти”, українського національного хору, увійшли і представники К-ПДУУ [16]. Окремим наказом начальник міської залогої отаман Жуківський вимагав від усіх громадських і приватних установ в день святкування виставити на своїх будинках державні прапори, а власникам крамниць закрити свої підприємства [17]. Цей наказ, як і всі інші заходи із підготовки до урочистостей, був виконаний. Місто прикрасили не лише державною симво-

лікою, а й жовто-блакитними стрічками, ялинковим гіллям і портретами Шевченка [18].

Представники К-ПДУУ взяли активну участь у загальноміському дійстві, присвяченому річниці Великого Кобзаря. Так, 10 березня 1919 р. у багатолюдній маніфестації на Соборній площі коло кафедрального собору св. Олександра Невського, крім представників міської думи і управи, земських структур, військовиків, педагогів, учнів військових і частини загальноосвітніх шкіл, взяли участь представники професорсько-викладацького складу і студентського контингенту університету. Зокрема, після панахиди і виступу українського хору, слово надали професору В.О.Біднову, який звернувся до “Заповіту” Т.Шевченка, згадав царські часи, коли заборонялося відзначати такі національні події, як нинішня, пов’язав розбудову української державності з іменем Великого Кобзаря. Після останніх слів промовця хор виконав “Заповіт”; на честь поета курсанти військових шкіл пройшли урочистим маршем, а різновікові колони цивільних маніфестантів, позначені синьо-жовтими стягами, дефілювали містом [19, с. 21]. Біля Шевченківського дому, зокрема, професура, управлінці й студенти К-ПДУУ, які були серед маніфестантів, поклали коло портрета Кобзаря вінки [20, с. 165-166].

Наступного дня представники університету взяли участь у заході, присвяченому 58-м роковинам від дня смерті Кобзаря. Загальноміське дійство відбулося у Шевченківському домі, де в концерті-виставі виступали артисти Українського театру, яким керував М.К.Садовський. У переповненій школярами залі до них звернувся приват-доцент К-ПДУУ М.А.Плевако. Він розповів про заслуги поета перед українською нацією, зупинився на ідеях і характері Шевченкової поезії, обґрунтував тезу про Шевченка як провісника майбутнього для українців [19, с. 22]. Ця промова, як і професора В.О.Біднова, виголошена днем раніше на Соборній площі, запала в душі дорослих і підростаючих кам’ячан, які у драматичну революційну добу, коли вирішувалося бути чи не бути Українській державі, все більше і більше усвідомлювали поетове слово, його зв’язок із сучасністю, підтримували українську ідею і готові були у різний спосіб брати участь у подальшому національному відродженні.

Через тиждень, 19 березня, відбувся ще один міський, дещо камерний захід, присвячений 105-й річниці від дня народження Тараса Шевченка. На цей раз його провели в Українському клубі за участю М.С.Грушевського (виступив з полум’яною промовою про сучасний політичний момент і дотримання ідеалів Кобзаря), представників місцевої інтелігенції, зокрема й двох посланців К-ПДУУ – професора В.О.Біднова і приват-доцента М.А.Чайковського [21].

Крім участі у загальноміських заходах, професура організувала відзначення Шевченкових роковин і в стінах університету. На відкрите академічне засідання ради професорів, яке відбулося наприкінці лютого 1919 р., прибуло чимало представників міської інтелігенції. Присутні заслухали доповіді приват-доцентів Л.Т.Білецького “Народність чи національність творчості Т.Шевченка”, Д.І.Дорошенка – “Еволюція поглядів на Т.Шевченка” (пізніше у свої спогадах доповідач

напише, що він розкрив вплив польської революційної ідеології “на генезу політичного світогляду Шевченка” [22, с. 436]) і М.А.Плевако – “Т.Шевченко і Кирило-Мефодіївське братство в світлі нових матеріалів” [23], [24]. Коли стало відомо, що Шевченківські дні будуть відзначати за новим стилем і на державному рівні, було прийнято рішення провести урочисте і відкрите засідання колективу історико-філологічного факультету. Щоправда, через хворобу кількох доповідачів в умовах поширення грипу, інших захворювань, цей захід довелося перенести аж на 23 березня, коли шевченкознавці виявилися готовими до праці. Зал засідання прикрасили великим портретом Кобзаря. Чоловічий студентський хор виконав Шевченківський “Заповіт”, інші національно-патріотичні твори. Велелюдна аудиторія, яку склали і представники міської громади, схвально сприйняла наукові доповіді приват-доцентів Л.Т.Білецького (“Національний елемент у творах Т.Шевченка”), Д.І.Дорошенка (“Еволюція поглядів Т.Шевченка”) і М.М.Васильківського (“Релігійність Т.Шевченка у його поетичних творах”). На завершення усі учасники зібрання колективно виконали гімн України [25], [26]. На хвилі великого патріотичного піднесення, присутні на заході іногородні хлопці і дівчата згодом, за дорученням ради Української студентської громади, що діяла в університеті, організували відзначення роковин Кобзаря у різних населених пунктах Поділля (переважно сільських), де до цього з різних причин, переважно через відсутність осередків “Просвіти”, не провели загального вшанування поета [27]. На жаль, звіту про їх діяльність в архівних джерелах не виявлено.

Важливу складовою комплексу шевченківських заходів стала підготовка і публікація у місцевій пресі розлогіх публіцистичних матеріалів, присвячених аналізу життєвого і творчого шляху Кобзаря, для посилення національно-патріотичної складової державного й громадського інформаційного поля, яке поширювалося на різні групи міського і сільського населення. У низці статей висвітлювалися різноманітні аспекти шевченківської теми, які для багатьох пересічних читачів були справжнім відкриттям. З-поміж півдесятка опублікованих різними авторами матеріалів виділялися статті приват-доцентів К-ПДУУ П.Г.Клепатського “Т.Шевченко – апостол любові, братерства і праці” і Д.І.Дорошенка – “Чужі люди про Шевченка”, опубліковані 15 березня 1919 р. у журналі “Село”, що видавала і поширювала Подільська губернска народна управа на підконтрольній їй території [7, с. 19-22, 23-25]. Оскільки публікації були розраховані переважно на селянство, то вони, як й інші уміщені у цьому числі матеріали М.С.Грушевського, С.Ф.Черкасенка і А.П.Животка про Кобзаря, мали на меті донести до читача найголовніші науково-популярні і громадсько-політичні меседжі щодо сприймання цієї постаті як незмінного духовного наставника, ідеї та конкретні заклики якого мали актуальне значення для утвердження української державності в умовах кровопролитної збройної боротьби.

У дні вшанування Тараса Шевченка у Кам’янці-Подільському увазі науково-педагогічної і учительської громадськості, а також студентів була запропонована змістовна брошура приват-доцента Л. Т.Білецького “Виховання емоційно-образного мислення і твори Т.Шевченка”, видана наприкінці 1918 р. за резуль-

татами статей цього автора, опублікованих у журналі “Вільна Українська Школа” [28]. Розкриваючи тему, Л.Т.Білецький вжив низку словосполучень, зокрема таких, як “величний дух Шевченка”, “сонце ... нації”, “національний геній”. Усі підібрані і проаналізовані автором 50 ліричних творів Кобзаря, які пропонується використовувати у навчальному процесі української загальноосвітньої школи, згруповані за 1) образними творами без символів (вони подаються у порядку зростання складності), 2) творами, у яких образ є символом настрою поета і 3) твори, у яких образи викликають у душі поета емоції (іншими словами, твори чистого настрою). Запропоновану класифікацію (а вона у брошурі наповнена конкретними прикладами) рекомендувалося враховувати учителям української мови і літератури у навчальній праці на уроках у школі для кращого засвоєння творів Шевченка і виховання на їх основі, зокрема, традиційної для абсолютної більшості українців моралі (творити добро). Цей прикладний аспект мав позитивне значення не лише для вивчення творчості Кобзаря у шкільному курсі нової української літератури, а й для студентської аудиторії, яка прагнула присвятити своє життя яскравому служінню українській нації, просвітянських діячів, що у Шевченківські дні намагалися донести до широких мас краю різні відтінки безсмертного поетового слова, усіх, хто по-справжньому цікавився шевченкознавством і був невтомним пропагандистом української ідеї у широкому її вимірі.

У набагато складніших умовах відбувалося вшанування Тараса Шевченка у зв'язку з відзначенням 106-х роковин від дня його народження. Особливістю того моменту стало різке погіршення воєнно-політичного становища Української Народної Республіки, починаючи з середини листопада 1919 р., а відтак і зниження ролі державного чинника у проведенні багатьох меморіальних заходів на честь поета. Річ у тім, що ще наприкінці осені 1919 р., коли підконтрольна їй територія звузилася до кількох повітів у Подільському регіоні, вищі органи державної влади і управління змушені були покинути свій центр (столицю) і на п'ять з половиною місяців виїхати із звичного Кам'янець-Подільського. Місто і частина навколишньої території, за домовленістю Голови Директорії УНР С.В.Петлюри і Вождя Речі Посполитої Юзефа-Клеменса Пілсудського, на невизначений час перейшли під польське військове і цивільне адміністрування. Для опікування українськими державними і громадськими інституціями, а також зносин з польською владою уряд залишив у Кам'янці-Подільському міністра ісповідань І.І.Огієнка (до того ж він посідав ще й посаду ректора місцевого державного університету), якому надав повноваження Головноуповноваженого Ради Народних Міністрів УНР. Працювати він повинен був разом зі спеціальним органом – Комітетом Головноуповноваженого, який ще належало утворити. Відповідні новації були зафіксовані в урядовому документі “Повноважність” [29], [30]. Тобто виходило, що у місті буде українська міні державна влада, такий собі невеликий зліпок з центральних державних структур (з числа працівників різних міністерств створювалися ще й референтури – органи, що курували певні напрямки діяльності), а ще мали прибути польські військові і цивільні чинники, які, як передбачалося, витворять свої владні структури. Так і сталося. Утворилося

справжнє, але нерівноправне двовладдя, у якому більш відчутне значення мали польські цивільно-адміністративні органи, підкріплені своєю поліцією, військом, а також самовільно набутим правом регулювати певні сторони життя місцевої громади, які, за українським законодавством, належали до компетенції державної влади УНР і її повноважного представника, а також місцевого самоврядування. Досить часто між обома центрами влади виникали непорозуміння і навіть суперечності із-за різного сприймання сфери діяльності, своїх прав і обов'язків щодо регулювання різних питань загальноміського життя, а також торговельно-економічних, майнових відносин тощо.

Ці риси проявилися, зокрема, у березневі дні 1920 р., коли українська громадськість велелюдно вшанувала Великого Кобзаря. За розпорядженням І.І.Огієнка, органів місцевого самоврядування та громадських інституцій, Шевченківське свято мало пройти як на загальноміському рівні, так і у дошкільних, шкільних, університетському колективах 9–10 березня, оголошені вихідними. Сценарії заходів у кожному випадку складали українські діячі, враховуючи можливості своєї установи. Місту запропонували загальний сценарій, який був відмінний від минулорічного. Дошкільнята, учнівська і студентська молодь, просвітяни, члени інших громадських організацій, пересічні мешканці, представники міського самоврядування, італійські дипломати зібралися на великій площі біля собору Олександра Невського. Але основне дійство відбулося не тут, а у Казанському соборі, що знаходився у Старому місті, і, за сприяння І.І.Огієнка, став першим Українським православним храмом. Сюди й направилася святкова колона з національними прапорами. Приват-доцент К-ПДУУ отець П.В.Табінський провів службу Божу, присвячену Кобзареві, а наприкінці її виголосив про поета теплу, патріотичну промову [31]. Після цього дійство, яке набрало виключно світського характеру, перемістилося в інше місце – на площу біля міського відділення Держбанку. Піднесений святковий настрій забезпечували духовий оркестр, кілька українських хорів, які виконали національний гімн, різні твори на слова Шевченка, декламанти шевченківських творів, а також кілька яскравих відомих промовців (В.М.Чехівський, Л.М.Старицька-Черняхівська) про значення шевченкового слова у скрутний час державного існування України. До присутніх звернувся також професор К-ПДУУ В.О.Біднов, який закликав бути вірними ідеалам Тараса Шевченка і боротися за самостійну Україну [32].

Того ж дня відбулося святкове відкрите засідання Ради професорів університету за участю представників від місцевої територіальної громади, відомої української інтелігенції. Аудиторія слухала виступи студентського хору, у програмі якого звучала Шевченківська тема, а також, як свідчить преса, з цікавістю сприйняла три спеціально підготовлені наукові доповіді, виголошені приват-доцентами М.А.Плевако – “Еволюція поглядів на Т.Шевченка”, Л.Т.Білецьким – “Текст Шевченка у виданнях його творів” і Ю.Й.Сіцінським – “Т.Шевченко як маляр” [31]. Один із доповідачів – Л.Т.Білецький у своїх спогадах згодом вкаже дещо інший варіант своєї доповіді – “Твори Шевченка в його виданнях” [33, с. 163], що практично не змінює її сутності.

10 березня, згідно із попередніми домовленостями з польською владою, у Кам'янці-Подільському відбулася багатолюдна маніфестація з нагоди 59-ї річниці від дня смерті Кобзаря. Відповідно до сценарію, колони патріотично налаштованих українців, з національними прапорами, портретом Шевченка, з піснями на слова поета тощо мали пройти вулицею біля будинку правління Головноуповноваженого уряду УНР, де їх мав вітати представник вищої української влади. Очевидно, цей захід І.І.Огієнко схвалив, добре пам'ятаючи про подібну ходу 22 жовтня 1918 р., де у такий спосіб багатоголосе школярство, дорослі кам'янчани різного віку на чолі з радними міської думи і членами управи відзначили велику загальноукраїнську національно-культурну подію – відкриття Кам'янець-Подільського державного українського університету. Настрій від того був надзвичайно високий, і всі учасники дійства сприйняли свято як дуже велике і незабутнє. На цей раз такий великий рух людей був пов'язаний з іменем Тараса Шевченка. І відбувався він уперше в рамках державних меморіальних заходів на честь поета, причому в силу різних причин, переважно воєнно-політичних, подібного не провели у жодному іншому населеному пункті України. Словом, маніфестація стала унікальним з погляду форми та змісту заходом із вшанування Кобзаря на території, яка спільно контролювалася українською і польсько-адміністративною владними структурами. За І.І.Огієнком, на це дійство зібралися “багатотисячні лави”, які з піснями і стягами проходили мимо української державної установи, де він їх вітав, стоячи на автомобілі (сотник О.Доценко, який був ад'ютантом С.В.Петлюри, послуговуючись інформацією, надісланою ГУ з Кам'янця-Подільського голові Української дипломатичної місії у Речі Посполитій по свіжих слідах, пише про майже 15 тис. маніфестантів – українців і євреїв [34, с. 322]).

Одна із колон, сформована із студентів-галичан та інших вихідців з-за Збруча, виконала образливу для поляків, але патріотичну для галицьких українців пісню на слова І.Я.Франка “Не пора” (зовсім недавно, 29 червня 1919 р., під час масового святкування у Кам'янці-Подільському другої річниці Першого Універсалу Української Центральної Ради, її виконував хор залізничників [35]), яка закликала до боротьби за національне визволення з-під польського і російського ярма (І.І.Огієнко стверджував: того співу – не чув, що цілком ймовірно, адже різні групи людей одночасно виконували різні пісенні твори, до того ж не на високому художньому рівні) [36, с. 162, 218].

Маніфестанти продовжували веселитися, збиралися невеликими групами, які вносили свій колорит у величну святкову подію. Міське життя протікало без громадських ексцесів. Хоча один інцидент того дня таки стався, але не за участі представників міської громади, а запрошеного до Шевченківського дому на святкування роковин Кобзаря польського коменданта міста і повіту капітана Оцегкевича. Перед початком вистави він не підвівся у своїй ложі тоді, коли зал, стоячи, дружно виконував український гімн. Цей факт справив “надзвичайно гнітюче вражіння на доверху переповнений театр” [34, с. 322]. Очевидно, у такий спосіб польський офіційний представник виявив зневагу до одного із символів

української державності у відповідь на годинами раніше здійснений демарш, що стався під час маніфестації.

Наступного дня той же чиновник перейшов до більш рішучих кроків. Так, офіційно не згадуючи виконавців пісні “Не пора”, він став наполягати на негайних санкціях проти галичан, що проживали поза межами своєї малої батьківщини. 11 березня 1920 р. І.І.Огієнко отримав від Оцеткевича офіційне повідомлення про заплановану поляками через 9 днів депортацію вихідців з Галичини до місця проживання їх родин. При цьому польський розпорядник робив українцям невеличку поступку, запропонувавши Головноуповноваженому підготувати список тих осіб, які краще необхідні йому для виконання державних справ, щоб забронювати їм право на подальше тимчасове проживання у Кам’янці-Подільському [37, арк. 1], [34, с. 292].

Під адміністративний удар потрапили переважно студенти, зараховані на навчання влітку – восени 1919 р. після того, як разом із Українською галицькою армією і біженцями вони, рятуючись від переслідувань польського режиму, прибули на Поділля. За даними канцелярії студентських справ університету, їх нараховувалося 168 осіб (12% усього студентського загалу) [38, арк. 2]. Втрата такої чисельної групи студентів могла негативно позначитися на роботі вишу, який прагнув залучити до підготовки фахівців з вищою національною освітою якомога більше молодих українців, сподіваючись у недалекому майбутньому (1922–1923 рр.) дати країні відповідно понад 400 і близько 1000 учителів, агрономів, правників і священників. Захищаючи галицьку студентську молодь, І.І.Огієнко від імені української держави заявив рішучий протест проти порушення прав українців жити у соборній країні і проводити діяльність, яка не суперечить українсько-польським домовленостям і цілком узгоджується із базовими людськими цінностями, визнаними у Європі. Для більшої певності ГУ звернувся до генерала Крайовського, який час від часу приїжджав з Чорткова до Кам’янця-Подільського. Офіційний демарш і звернення до високого військового чина проти покарання учасників Шевченківської маніфестації таки подіяли, хоча польська сторона аж ніяк не відмовилася від своїх первісних намірів, а лише їх скорегувала – перенесла дату примусового виселення [36, с. 163, 207], [37, арк. 9].

До цієї теми поляки поверталися ще не раз. Але активним втручанням авторитетного представника української держави і враховуючи даліше українсько-польське зближення, яке увінчалася укладенням політичного і військового міждержавного союзу наприкінці квітня 1920 р., нарешті, спільною воєнною кампанією проти більшовицького режиму в Україні, вдалося щораз змінювати день депортації молоді до окупованої Галичини (1,30 квітня, 31 травня, 20 червня 1920 р.) [38, арк. 3, 11]. Тож, як видно, відгомін святкування Шевченкових роковин тривав більше 3-х місяців, так і не призвівши до запланованого чужою владою у Кам’янці-Подільському покарання галицьких патріотів, які відкрито демонстрували свою національну ідентичність і готовність продовжувати боротьбу за визволення Східної Галичини з-під польської окупації.

Свій внесок у відзначення роковин Тараса Шевченка внесло і Наукове товариство К-ПДУУ. Його найбільш чисельна і продуктивна історико-філологічна секція провела наприкінці березня 1920 р. попередньо анонсоване у пресі спеціальне засідання, присвячене цій події. З доповідями виступили приват-доценти Л.Т.Білецький – “До питання про переклад Біблії Шевченком”, М.А.Плевако – “Забутий поет”, П.Г.Клепатський – “Гайдамаки Шевченка в світлі історії”, а також Ф.Голубченко – “До питання про вплив Т.Шевченка на українську поезію” [39]. На жаль, ці та інші матеріали, присвячені Кобзареві і виголошені на інших поважних університетських зібраннях, так і не були опубліковані в періодиці, що не дало змоги серйозно збільшити умови для реалізації існуючого попиту на представлене бачення різних аспектів постаті поета і мислителя, його творчості. Очевидно, цього не сталося не через прорахунок в процесі формування святкового інформаційного поля, а із-за більш банальних причин. По-перше, партійна преса розраховувала переважно на матеріали про Шевченка від осередків, які їх фінансували. По-друге, періодичні видання державних і самоврядних органів мали обмежений формат. По-третє, в умовах польської окупації і поглиблення економічної кризи частина газет перестали виходити.

Попри це, періодика березня 1920 р. відгукнулася на Шевченківське свято і внесла певний вклад у шевченкіану, опублікувавши добірку спеціальних матеріалів, авторами кількох з яких були вчені університету. Так, читачам “Нашого шляху”, який утримувався на державні кошти і фінансувався через Комітет (Раду) Головноуповноваженого уряду УНР, було запропоновано різноманітну тематику, яка відображала, з одного боку, авторські уподобання й наукові інтереси, а з іншого, її затребуваність, зокрема й через відповідні замовлення національно-патріотичними діячами, які вирішили використати медійні можливості для посилення українського інформаційного впливу на населення, виховання його у дусі відданості національним ідеалам і християнським цінностям через легко доступне і нескладне публіцистичне шевченкознавство.

У цьому контексті варто виділити статтю професора В.О.Біднова “Т.Шевченко та справа українізації церкви”, у якій автор стверджує, зокрема, про те, що український геній при написанні свого “Букваря южнорусского” (1861) використав текст Святого Євангелія, навів молитви, які, на його думку, підвищують інтерес до слова Божого і свідчать про актуальність релігійного виховання дітвори, яке забезпечує “братолюбіє, справедливості, віру в перемогу добра над злом, любов до ближнього”. Що ж до ставлення до українізації церкви, як складової культурного відродження українського народу, то у статті наводяться цікаві уривки із листування Т.Лебединцева і Т.Шевченка, на основі яких наголошується, що поет цікавився цією справою, зокрема перекладом українською проповіді архієпископа чернігівського Філарета Гумилевського, і глибоко співчував їй. Звідси робився загальний висновок про те, що “українізація церкви необхідна для духовного розвитку нашого народу” [40]. Тож В.О.Біднов, як декан богословського факультету К-ПДУУ, член ради міністра ісповідань УНР і голова правління Кирило-Мефодіївського братства, використав Шевченківське свято

не лише для поширення певних знань про великого поета і пророка, а й для того, щоб переконати православних громадян у необхідності сприймати державні заходи із українізації церкви, що розроблялися і частково реалізовувалися під керівництвом міністра ісповідань І.І.Огієнка, як такі, що пов'язані з іменем Кобзаря.

Інше, більш піднесене звучання мала стаття приват-доцента М.А.Плевако "Шевченкові заповіти" (автор залюбки взяв участь у заходах, присвячених Кобзареві, оскільки ще у 1914 р. був причетний до проведення у Харкові студентської маніфестації до 100-річчя від дня його народження і виготовлення від імені харківської студентської громади нелегальної листівки-відозви, поширеної у місті, яка закінчувалася так: "Не словами, а ділами оживе Україна". За це він був заарештований і ув'язнений [41, с. 23-24], [42, с. 767]). Попри складну життєву долю Кобзаря, автор називає його "великим поетом", "оборонцем прав народніх", "пророком", який опікувався інтересами свого народу, намагався спрямувати його до визволення з-під ярма, залишивши такі, легко доступні широким масам, невмирущі заповіти: 1) "любити край свій і народ" і 2) "любити цілий всесвіт, усих людей і жити ради їх, за їх віддати душу, за правду й волю боротися і справедливість, рівність та братерство на землю принести", 3) мріяти "про вічну правду, про царство справедливости, про вільне й праведне життя" (цей заповіт М.А.Плевако називає "найбільшим і найвеличнішим"). У статті розлого цитується Шевченкова поезія, особливо що стосується козаччини, ідеалом якої було вільне життя і вільна Україна, заклику любити рідний край – "свою Україну", віри поета в неминуче національне визволення ("На оновленій землі / Врага не буде, супостата / А буде син і буде мати / І будуть люде на землі"). Підсумовуючи аналіз, автор наголосив, що українці люблять Шевченка "за його високу науку любови до рідного краю, до рідного народу і до всієї людськості", "за його натхнену і благородно високу поезію – поезію любови, справедливости і правди на світі" [43]. В умовах нескінчених загроз існуванню української держави, життю і правам пересічних громадян, незалежно від віку, статі, національності, віросповідання і політичної орієнтації, звернення до Шевченка, як людинолоба і поборника справедливості, мало неабияке значення, адже зігрівало людські душі, наповнювало їх вірою у можливість припинення війни і повернення до мирного життя, яке має принести національну і соціальну справедливість, можливість вільно розвиватися, здобувати освіту і працювати на потреби свого народу.

У двох сусідніх числах (ч.ч. 48, 49) "Наш шлях" умістив велику статтю "Шевченко і критика", підписану "Пр. Плевако". Можна однозначно стверджувати, що тут немає помилки. Скоріш за все, М.А.Плевако, один із чотирьох братів, підписався іменем старшого Петра (у той час він знаходився у Європі, і, за його твердженням, до 1922 р. не підтримував з братом жодних зв'язків [44, с. 758-759]), ймовірно, через те, що у ч.49 тієї ж газети було опубліковано його вже згадані тут "Шевченкові заповіти". Тож вимушено прикриваючись братовим іменем (за тодішніми неписаними правилами, дві статті одного і того ж автора у одному числі періодичного видання було недопустимим перебором), Микола

Антонович наповнив святкові випуски “Нашого шляху” ще однією добротною і цікавою статтею, присвяченою висвітленню літературної творчості Тараса Шевченка тодішньою критикою. На неспростовне підтвердження за М.А.Плевако авторства цієї статті вказує його публікація у харківському місячнику “Червоний Шлях” (ч. III і IV–V) за 1924 р. матеріалу “Шевченко й критика. (Еволюція поглядів на Шевченка)”, а також вихід у світ того ж року однойменної брошури до 110-ї річниці від дня народження Кобзаря [45, с. 791].

Аргументом для вибору теми статті стало те, що, на думку 29-річного вченого, “не все, і геть не все зроблено для дослідження, вияснення і оцінки літературного надбання Шевченкового”. Недоліком шевченкознавства він вважав також відсутність як повної біографії, так і бібліографії та академічного видання творів поета. Віддаючи належне внеску М.П.Драгоманова, І.Я.Франка, Б.Д.Грінченка та інших вчених у дослідження шевченкової спадщини, М.А.Плевако вважав, що після них нічого нового у цій царині створено не було (автори лише повторювали думки М.І.Костомарова, П.О.Куліша, М.О.Добролюбова та інших).

Сучасникам вчений нагадав, що тривалий час світ оцінював твори поета через подачу російської критики (української не було взагалі), яка, наприклад, перше видання “Кобзаря” у переважній більшості випадків зустріла “глузуванням з самого Шевченка, з української мови і всього народу українського”. “Поезії Шевченка зустріли критики петербурзьких журналів [“Отечественные записки”, “Сын Отечества”, “Библиотека для чтения”. – Авт.] так само вороже, як і твори Котляревського, Квітки й інших українських письменників”. Виняток становив лише журнал “Маяк”. Найбільше не сприймав М.А.Плевако випадки проти Шевченка, зроблені В.Г.Белінським, оскільки думки і оцінки цього критика сприймалися російською громадськістю як істинні і не потребували перевірки, хоча, на думку автора, Белінський так і не зрозумів ні особистості поета, ні його творчості. Саме несприймання російськими критиками україномовної поезії, як вважає автор статті, спонукали Шевченка до створення кількох творів російською мовою, що у підсумку призвело до збільшення потоку критики, на цей раз з українського табору.

Автор статті рішуче не сприймає окремі оцінки Шевченка, які появились серед українців. Йдеться, зокрема, про М.Й.Євшана, який поставив поета в один ряд з тими, хто мріяв про царські ордени і відзнаки. Захищаючи його, М.А.Плевако наголошував, що “у перших творах Шевченка виявився його талант, його глибокий ліризм, його висока і благородна любов до рідного краю і навіть демократизм із нотками соціальними, все те, що не має нічого спільного ні “з галушками та гопаком”, ні з “горілкою та хохляцьким патріотизмом” [46]. Не поділяв автор і оцінок М.О.Добролюбова, що стосувалися Шевченкової україномовної поезії і взагалі використання української мови в офіційному науковому і літературному середовищі. Твори Кобзаря він розглядав позитивно лише в контексті народної мови українців, оскільки бачив у ньому передусім народного поета, у якого “цілий круг його думок і почувань є в повній згоді з думками й устроєм народнього життя. Він вийшов з народа, жив з народом і не тільки

думкою, але й обставинами життя був з ним сильно й кровно зв'язаний” [47]. Попри ці та інші позитивні відгуки М.Добролюбова щодо творчості Т.Шевченка, які схвально сприймалися аналітиком, він висловив свою рішучу незгоду з російським критиком у тому, щоб звужувати значення великого українського поета до його народності, яку він, на його думку, черпав у народних думках і піснях. М.А.Плевако стверджував: “Якщо Белінський зовсім не зрозумів Шевченка, то Добролюбов не зрозумів його до кінця”; він намагався оцінювати Шевченка ширше, ніж це робили і російські, і деякі українські критики, замикаючись лише на народному характері його творчості, пов'язаної з минулим. Зокрема, під його критику потрапив П.О.Куліш, який вважав, що “Шевченко голосно на всю Україну озвався, мов усі співи народні і всі людські слези разом заговорили. Підняв він із домовини нашу пам'ять, визвав на суд нашу своєчасну старосвітщину і поставив перед нею Українця, який він єсть тепер яким він через свою Історію стався”. Не сприймав М.А.Плевако звуження значення Кобзаря до “елементарного, стихійного співця народнього”. На його думку, більш повним і сутнісним є пізніша (1882 р.) оцінка Куліша, дана поетові, як “національному пророку”. Заперечував він і проти твердження М.І.Костомарова, що Шевченко є поетом “загальноросійського” значення.

Попри неповний аналіз праць про Т.Шевченка (вони датовані переважно 40–60-ми рр. XIX ст. і належали кільком найбільш відомим російським і українським критикам), автор розраховував, очевидно, на підготовлену читачьку аудиторію, обізнану з творчістю поета і здатну до її самостійного критичного сприймання. Тож його бачення слабких місць у шевченкознавстві XIX ст. могло добре прислужитися у навчальній праці на уроках з історії української літератури у середній школі і навіть для підготовки учителів-українознавців.

У контексті відзначення роковин Кобзаря варто згадати і про задуманий І.І.Огієнком великий науковий проект, який стосувався підготовки “Словника граматики мови Тараса Шевченка” і був розрахований для наукового ужитку, а також використання історико-філологічними факультетами українських університетів у навчальному процесі і студентській науково-дослідній роботі. Точно не відомо, коли саме з'явилася ця ідея. 7 і 9 березня 1920 р., напередодні відзначення Шевченкових днів у Кам'янці-Подільському, часопис “Наш шлях” повідомив, що професор І.І.Огієнко працює над цим словником і вже виконав значну частину роботи, яка буде корисною у першу чергу для студентської молоді [48], [49]. Надалі преса не повідомляла, як реалізується цей проект. Складалося враження, що через велику зайнятість і ускладнення державно-політичних умов, у яких перебувала УНР, укладач словника перервав роботу над ним. Проте І.І.Огієнко мав наполегливий характер, і не відмовився від попереднього задуму. В еміграції він вирішив завершити проект, утім під рукою, на жаль, не було тих напрацювань, які вимушено залишив на батьківщині. У січні 1926 р. він написав листа секретареві президії ВУАН А.Ю.Кримському і попросив взяти під захист Академії всі його матеріали, що залишилися у Кам'янці-Подільському, зокрема дуже багато карток, де значилися “усі твори Шевченка та Котляревського, бо

задумав дати розвідки [не словник! – Авт.] про мову цих письменників” [50, с. 22]. Прохаючи зберегти дуже потрібну картотеку, вчений сподівався у такий спосіб порятувати свій “Шевченківський проект”, розпочатий в УНР. Утім відповіді на своє болісне звернення так і не отримав, оскільки в Україні йшли переслідування діячів, які мали “заплямовану”, з погляду радянського режиму, репутацію і підтримували зв’язки з “одіозними емігрантами”, такими як І.І.Огієнко і багато інших творців українського відродження 1917–1921 рр. Тож укладачеві довелося повертатися до витоків і заново опрацьовувати шевченкові твори. Робота затягнулася і побачила світ аж... у 1961 р., напередодні 100-річчя від дня смерті Кобзаря. У передовиці словника зазначено, що його ідея народилася в Україні, під час ректорства у Кам’янець-Подільському державному українському університеті [51, с. 35]. Про цю подію дізналися в емігрантських колах, зокрема й тих, які у минулому були пов’язані з Поділлям, його адміністративним центром.

Отже, Українська революція 1917–1921 рр. вперше винесла на державний рівень відзначення роковин Тараса Шевченка, як однієї із найбільш важливих і ціннісних національно-історичних подій, пов’язаних із отриманою свободою, творенням в умовах національного відродження державних структур, які мали опікуватися як загальним поступом молодій країні, так і високим моральним та патріотичним духом українсько-європейської нації – запорукою її дальшого єднання, поборення усіх тогочасних доленосних викликів, зокрема самозбереження в умовах агресії сусідніх країн і здобуття миру, як головної передумови для розв’язання успадкованих від неукраїнської влади соціально-економічних, політичних, культурно-освітніх та інших проблем.

В контексті прориву в офіційному вшануванні поета, світоча і пророка нації та свідомої реалізації цих можливостей на рівні одного, але досить сильного за потенціалом колективу, стали меморіальні заходи Кам’янець-Подільського державного українського університету, які увійшли до державної програми з відзначення 105-ї і 106-ї річниць від дня народження Кобзаря і стали одним із перших новітніх прикладів формування відповідної традиції. Професорсько-викладацька корпорація, навчально-допоміжні працівники, студентство взяли участь у міських організаційно-меморіальних заходах на честь поета; у святковому слові перед багаточисельною аудиторією дорослих і молоді науковці з’ясували велике значення творчості Т.Шевченка для української культури і сучасного державотворення. Найбільш виразно кам’яничани засвідчили своє шанобливе ставлення до Кобзаря, як творця невмирущої народної поезії, що кликала до національного визволення, героя і пророка резонансною вуличною ходою, яка у складних умовах того дня виявила велику згуртованість української спільноти, а також викликала несподівано негативну реакцію польської окупаційної влади через демарш студентів-галичан. Неодноразові спроби депортувати національно свідому галицьку молодь, інших представників Зазбруччя, які брали участь у меморіальній ході 1920 року і закликали не коритися підкоренню Східної Галичини Річчю Посполитою, тим самим поєднуючи шевченківські ідеали

з боротьбою за визволення своєї батьківщини, успіхом не увінчалася. Вони і далі продовжували бути прикладом нескореності, гордо несучи заповіді Кобзаря і Франка.

Уперше на рівні державного вищого навчального закладу офіційно проведено урочисті засідання ради професорів та колективу історико-філологічного факультету, приурочені Шевченківським дням, з виголошенням доповідей вчених про різні складові життєвого і творчого шляху поета, його багатогранного таланту, що стало внеском у новітнє шевченкознавство і схвально сприйнято. Свою шану Кобзареві склала і гуманітарна секція Наукового товариства К-ПДУУ. Її члени не тільки влаштували спеціальне засідання, присвячене поетові, а й розповсюдили в університетському середовищі змістовну брошуру про нього, виступили у місцевій україномовній пресі з матеріалами про різні аспекти його творчості, ставлення до них відомих російських і українських критиків минулого століття. Тим самим вони поширили у відкритому інформаційному просторі свої погляди на постать Кобзаря, дали змогу ознайомитися з ними широкому читачькому загалу, більшість якого шукали відповіді на непрості тодішні питання і у зв'язку з цим намагалися глибше пізнати природу українства, його революційні домагання і значення для них Шевченкового слова.

Загалом зусилля колективу Кам'янець-Подільського державного українського університету із вшанування пам'яті Тараса Шевченка у 1919–1920 рр. стали практичним дороговказом для інших навчальних закладів щодо формування державної традиції із відзначення велико-значущих дат історико-культурного календаря України.

Список використаних джерел і літератури

1. Литвин, В. Образи Великого Кобзаря в українській інтелектуальній історії (до 200-річчя від дня народження Т.Г.Шевченка) / В.Литвин // Голос України. – 2014. – 6 березня. – № 43 (5793). – С. 20-21.
2. Копилов, А. Професор І.І.Огієнко – ректор Кам'янець-Подільського державного українського університету / А.Копилов // Тези доповідей науково-теоретичної конференції “Духовна і науково-педагогічна діяльність І.І.Огієнка в контексті українського національного відродження” (до 110-річчя від дня народження). – Кам'янець-Подільський, 1992. – С. 3-7.
3. Копилов, А. О. Кам'янець-Подільський український університет: від ідеї заснування до ліквідації (1917–1921 рр.) / А. О. Копилов, О. М. Завальнюк // Укр. іст. журн. – 1999. – № 4. – С. 41-50.
4. Завальнюк, О. М. І.І.Огієнко і польське адміністрування на території Поділля (листопад 1919 – липень 1920 рр.) / О. М. Завальнюк // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 1997. – Т. 1 (3). – С. 143-158.
5. Завальнюк, О. М. І.І.Огієнко і українське студентство / О. М. Завальнюк // Творчі вершини вченого: збірник наукових праць до 60-річчя від дня народження д.і.н., професора М.Г.Кукурудзяка. – Кам'янець-Подільський, 1998. – С. 242-248.
6. Завальнюк, О. М. Публіцистична діяльність викладачів і працівників Кам'я-

нець-Подільського державного українського університету (1918–1920 рр.) / О. М. Завальнюк // Наукові раці Кам'янець-Подільського національного університету: збірник за підсумками звітної наук. конференції викладачів, докторантів і аспірантів, присвячена 90-річчю Кам'янець-Подільського національного університету. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет, 2008. – Вип. 7. – Т. 1. – С. 30-31.

7. Завальнюк, О. М. Національно-патріотичне виховання студентів Кам'янець-Подільського державного українського університету: історичний аспект / О. М. Завальнюк // Освіта, наука і культура на Поділлі: збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, Т. 11. – С. 3-19.

8. Машталір, А. І. Вшанування Тараса Шевченка на Поділлі у 1917–1920 рр. / А. І. Машталір // Освіта, наука і культура на Поділлі: збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2009. – Т. 13. – С. 25-31.

9. Машталір, А. І. Шевченкіана у періодичних виданнях Поділля у 1919–1920 рр. / А. І. Машталір // Освіта, наука і культура на Поділлі: збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2009. – Т. 14. – С. 396-401.

10. Машталір, А. І. Святкування шевченківських роковин в навчальних закладах Поділля в добу Директорії УНР / А. І. Машталір // Кам'янець-Подільський – остання столиця Української Народної Республіки: матеріали всеукр. наук. конференції, м. Кам'янець-Подільський, 6-7 жовтня 2009 р. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2009. – С. 368-372.

11. Мацько, В. П. Т.Г.Шевченко і Подільська “Просвіта” / В. П. Мацько // Тарас Шевченко і українська культура ХХІ століття: збірник наук. праць за матеріалами всеукр. симпозиуму (19-20 травня 2000 року). – Кам'янець-Подільський, 2000. – С. 263-264.

12. Подолянин. – Кам'янець-Подільський, 2003. – 7 березня.

13. Українська Центральна Рада: документи і матеріали. У двох томах / [Відп. ред. В. А. Смолій]. – К.: Наук. думка, 1997. – Т. 2. – 424 с.

14. Державний архів Вінницької області, ф. д-255, оп. 1, спр. 133, 269 арк.

15. Всім державним та громадським установам [м.Кам'янець-Подільського] // Життя Поділля. – Кам'янець на Поділлі, 1919. – 10 березня.

16. Повідомлення // Життя Поділля. – 1919. – 30 січня.

17. Наказ // Життя Поділля. – 1919. – 9 березня.

18. Шевченківське свято 10 березня // Життя Поділля. – 1919. – 12 березня.

19. Шевченківське свято 10 березня // Освіта. – Кам'янець на Поділлі, 1919. – 15 березня. – № 6. – С. 20-21.

20. Гусейнов, Г. Олімпіала Пащенко. Тарасові річниці / Г. Гусейнов // Кур'єр Кривбасу. – 2002. – Березень. – № 1448. – С. 165-166.

21. Український Клуб // Життя Поділля. – 1919. – 21 березня.

22. Дорошенко, Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920) / Дмитро Дорошенко. – Мюнхен: Укр. Вид-во, 1969. – 529 с.

23. Академічне засідання Ради професорів К[ам'янець] – Под[ільського] Державного Українського Університету пам'яті Т.Шевченка // Життя Поділля. – 1919. – 23 лютого.

24. Академічне засідання Ради професорів К[ам'янець] – Под[ільського] Держав-

ного Українського Університету пам'яті Т.Шевченка // Освіта. – 1919. – 1 березня. – С. 29.

25. Вшанування пам'яті Т.Шевченка в університеті // Життя Поділля. – 1919. – 21 березня.

26. З університетського життя // Життя Поділля. – 1919. – 23 березня.

27. До членів української студентської громади // Життя Поділля. – 1919. – 12 квітня.

28. Білецький, Л. Виховання емоційно-образного мислення і твори Т.Шевченка / Л. Білецький. – В.: Видання педаг. журн. “Вільна Українська Школа”, 1918. – 16 с.

29. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 1065, оп. 1, спр. 65, арк. 2-2зв.

30. ЦДАВО України, ф. 1131, оп. 1, спр. 21, арк. 1-1зв.

31. Хроніка // Наш шлях. – 1920. – 9 березня.

32. Шевченківське свято // Наш шлях. – 1920. – 16 березня.

33. Білецький, Л. Т. Мої спомини (1917–1926 рр.) / Л. Т. Білецький; підготовка тексту, вступна стаття та іменний покажчик В.Р.Адамський. – Кам'янець-Подільський: Мембери-2006, 2013. – 239 с.

34. Доценко, О. Літопис Української революції: матеріали і документи по історії Української революції. 1917–1922 / Олександр Доценко. – К., Львів, 1923. – Т. II. Кн. 5. – 400 с.

35. Свято в м.Кам'янці // Трудова громада. – 1919. – 2 липня.

36. Огієнко Іван (митрополит Іларіон). Рятуння України / Іван Огієнко (митрополит Іларіон) / [Упоряд., авт. передм. і комент. М. С. Тимошик]. – К.: Наша культура і наука, 2005. – 464 с.: іл.

37. Державний архів Хмельницької обл., ф. р-582, оп. 1, спр. 123, 103 арк.

38. Державний архів Хмельницької області, ф. р-302, оп. 1, спр. 5, 181 арк.

39. Університетське життя // Наш шлях. – 1920. – 28 березня.

40. Біднов, В. Т.Шевченко та справа українізації церкви / В. Біднов // Наш шлях. – 1920. – 10 березня.

41. Костюк, Г. Микола Антонович Плевако. Життя та діяльність (27.XI.1890 – 25.IV.1941) / Григорій Костюк // Плевако Микола А. Статті, розвідки й біо-бібліографічні матеріали / Микола А. Плевако. – Нью-Йорк, Париж, 1961. – С. 13-47.

42. Плевако-Оранський, Ю. Те, що залишилося в пам'яті. (фрагментарні нотатки) / Юрій Плевако-Оранський // Плевако Микола А. Статті, розвідки й біо-бібліографічні матеріали / Микола А. Плевако. – Нью-Йорк, Париж, 1961. – С. 760-776.

43. Плевако, М. Шевченкові заповіти / М. Плевако // Наш шлях. – 1920. – 10 березня.

44. Плевако, П. З минулого нашої родини. (спогад) / Петро Плевако // Плевако Микола А. Статті, розвідки й біо-бібліографічні матеріали / Микола А.Плевако. – Нью-Йорк-Париж, 1961. – С.747-759.

45. Праці М. Плевако // Плевако Микола А. Статті, розвідки й біо-бібліографічні матеріали / Микола А. Плевако. – Нью-Йорк-Париж, 1961. – С. 789-793.

46. Плевако, Пр. Шевченко і критика / Пр. Плевако // Наш шлях. – 1920. – 9 березня.

47. Плевако, Пр. Шевченко і критика. (Кінець) / Пр. Плевако // Наш шлях. – 1919. –

10 березня.

48. Наукова розробка творів Т.Шевченка // Наш шлях. – 1920. – 7 березня.

49. Наукова розробка творів Т.Шевченка // Наш шлях. – 1920. – 9 березня.

50. Тимошик, М. “Смиренний богомолець за краю долю українського народу”. Маловідомі сторінки життя й діяльності Івана Огієнка / М. Тимошик // Огієнко Іван (митрополит Лларіон). Історія української літературної мови / Іван Огієнко (митрополит Лларіон). – К.: Либідь, 1955. – С. 7-47.

51. Митрополит Лларіон. Граматично-стилістичний словник Шевченківської мови / Митрополит Лларіон. – Вінніпег: Накладом тов.-ва “Волинь”, 1961. – 256 с.

Olexander Zavalniuk

The honoring of Taras Shevchenko by Kamianets'-Podil'sky university staff in the context of public memorial events in 1919–1920

On the basis of archival and published sources, as well as works of the Ukrainian historians, the diverse activities of Kamianets'-Podil'sky state Ukrainian university staff, aimed at the state-level celebration of the anniversary of Taras Shevchenko in the days of the Directory of the UNR, are being investigated. Chronologically the author depicts the partaking of the high school in crowded city-wide celebrations (manifestations, performances, speeches to the public and youth, participation in the Ukrainian club meetings), the university program to honor the poet (a special open meeting of the Council of Professors with the local authorities' participation, staff gatherings of the History and Philology department, the meeting of the Humanities section of University Scientific Society, where the reports of the scientists (L.Biletsky, D.Doroshenko, M.Plevako, M.Vasylykivsky) devoted to the role and importance of this figure for the history and culture of today Ukraine were delivered, the high school president's, professor Ivan Ohienko, implementation of the plan for the language and grammar dictionary of Taras Shevchenko). The attention is drawn towards spreading of printed materials on Shevchenko studies prepared by scientists (the materials of P.Klepatsky, D.Doroshenko, L.Biletsky, V.Bidnoff, M.Plevako), published mainly in the local press to Kobzar anniversary, where on research or scientific and popular level the different aspects of his poetry, art and life course are being revealed (nationality / ethnicity / religion in the poet's work, the evolution of social and political views and dynamic assessments of its role in the literary process, participation in the Cyril and Methodius Brotherhood, the emotional and imaginative thinking in the study of his creative work, its relation to the creation of modern Ukrainian Church, linguistic analysis of the texts of Shevchenko, artistic component of his work, etc). The author of one of the most informative newspaper articles about Kobzar is being identified. The conclusions prove the unicity of all these activities, which should be the example for other high schools, Ukrainian intelligentsia in the further national revival of the state, which is connected with the poet's name greatly.

Keywords: Kamianets'-Podil'sky state Ukrainian university, Taras Shevchenko, professors corporation, Scientific society, students, manifestation, the Ukrainian press, non-fiction, the Shevchenko studies.

А.М.Завальнюк

**Чествование Тараса Шевченко коллективом
Каменец-Подольского университета в контексте государственных
мемориальных мероприятий в 1919–1920 гг.**

На основе архивных и опубликованных источников, а также трудов украинских историков анализируются разносторонние мероприятия коллектива Каменец-Подольского государственного украинского университета, направленные на празднование на государственном уровне двух годовщин Тараса Шевченко во времена Директории УНР. Освещается в хронологическом порядке участие вуза в многолюдных общегородских мероприятиях (манифестации, представления, выступления перед общественностью и молодежью, участие в собрании Украинского клуба), внутриуниверситетская программа по чествованию поэта (проведение при участии городской власти и интеллигенции специального открытого заседания совета профессоров, собрания коллектива историко-филологического факультета и гуманитарной секции университетского Научного общества, на которых прозвучали доклады ученых (Л.Т.Билецкий, Д.И.Дорошенко, Н.А.Плевако, Н.М.Васильковский) о роли и значении этой личности для культуры, истории и современной Украины, реализация ректором университета, профессором И.И.Огиенко проекта по созданию словаря языка и грамматики Тараса Шевченко). Обращено внимание на распространение, подготовленной учеными, печатной шевченковедческой продукции (материалы Л.Т.Билецкого, Д.И.Дорошенко, Н.А.Плевако, Н.М.Васильковского), опубликованной преимущественно в местной печати до годовщин Кобзаря, в которых на исследовательском или научно-популярном уровне раскрываются различные аспекты его поэзии, искусства и жизненного пути (народность / национальность / религиозность в творчестве поэта, эволюция общественно-политических взглядов деятеля и динамика оценок его роли в литературном процессе, участие в Кирилл-Методиевском обществе, воспитание эмоционально-образного мышления в процессе изучения его творчества, связь последней с современным строительством украинской Церкви, лингвистический анализ произведений Шевченко, художественная составляющая его творчества и т.п.). Установлено авторство одной из наиболее содержательных газетных статей о Кобзаре. Выводы подчеркивают уникальность всех этих мероприятий, которые должны были стать примером для других вузов, украинской интеллигенции в дальнейшем национальном возрождении страны, которое у большой мере было связано с именем поэта.

Ключевые слова: Каменец-Подольский государственный украинский университет, Тарас Шевченко, профессорско-преподавательская корпорация, Научное общество, студенчество, манифестация, украинская пресса, публицистика, шевченковедение.

Одержано 26 травня 2014 року